

Ümumtəhsil məktəblərinin V-XI sinifləri üçün Azərbaycan dilindən proqram materiallarının təxmini planlaşdırılması

X sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisi (IV Məqalə)

Akif MƏMMƏDOV,

“Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi” jurnalının şöbə redaktoru,

pedaqoji elmlər namizədi

Planlaşdırma “Ümumtəhsil məktəblərinin V-XI sinifləri üçün Azərbaycan dili proqram”ının “B” variantı (Bakı - 2002) əsasında (Azərbaycan dilinin seçmə fənn kimi tədris edildiyi siniflər üçün) gənc müəllimlərə kömək məqsədilə hazırlanmışdır.

Faktlar göstərir ki, bir çox məktəblərdə Azərbaycan dilinin tədrisinə ayrılan seçmə saatların sayı müxtəlif olur. Proqram bölgüsü tərtib edilərkən bu amil nəzərə alınmış, bölgü iki variantda hazırlanmışdır. Seçmə saatların miqdarını nəzərə alaraq müəllimlər ayrı-ayrı mövzuların tədrisi üçün nəzərdə tutulan saatları müvafiq qaydada azalda və ya çoxalda bilirlər.

Planlaşdırmanı BPKİ və Yİ-nin metodisti, filologiya elmlər namizədi **Aydın PAŞAYEV** və “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi” jurnalının şöbə redaktoru, pedaqoji elmlər namizədi **Akif MƏMMƏDOV** hazırlamışlar.

V SİNİF

Həftədə 6 s. və ya 7 s. il ərzində - 204 s. və ya 238 s.

I YARIMİL

15 həftə 90 s. və ya 105 s.

I. DİL HAQQINDA MƏLUMAT

saat

1. Dilin ictimai həyatda rolu. Azərbaycan dili haqqında.

1 2

II. I-IV SİNİFLƏRDƏ KEÇİLMİŞLƏRİN TƏKRARI

1. Fonetika. Sait və samit səslər.	2	2
2. Sözü tərkibi. Kök və şəkilçi. Leksik və qrammatik şəkilçilər	1	1
3. Şəkilçilərin ahəng qanununa görə variantları.	1	1
4. Sözü quruluşca növləri.	2	2
5. İsim. Tək və cəm isimlər. Mənsubiyyət şəkilçiləri.	2	2
6. İsmi halları. Hal şəkilçilərinin yazılışı	1	1
7. Sifət.	1	1
8. Əvəzlik	1	1
9. Feil. Feilin zaman və şəxsə görə dəyişməsi.	1	1
10. R.Nİ. Öyrədici inşa: “Yay istirahətim haqqında” (hazırlıq, icra və səhvlər üzərində iş).	3	3

III. SİNTAKSİS KURSU VƏ DURĞU İŞARƏLƏRİ

11. Söz birləşmələri, onlarda əsas və əsili tərəflər	1	1
12. İsmi birləşmələr və onlara aid çalışmaları	1	1
13. Feili birləşmələr və onlara aid çalışmaları.	2	3
14. Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri. Nəqli və sual cümlələri	1	1
15. Əmr və nida cümlələri. Bu cümlə növlərinin sonunda durğu işarələri.	1	1
16. Cümlə üzvləri. Baş üzvlər. Mübtəda və onun ifadə vasitələri	1	1
17. Xəbər. İsmi və feili xəbərlər (Cümlələrdə baş üzvlərin seçilməsi).	1	1

18.RNİ. Öyrədici inşa: “Bizim ailəmiz” (hazırlıq, icra və təhlil)	2	2
19.Xəbərin mübtəda ilə uzlaşması.	2	2
20.Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri.		
Tamamlıq və onun ifadə vasitələri.	2	2
21.Təyin və onun ifadə vasitələri.	1	2
22.Zərflik və onun mənaca növləri.	3	4
23.Sintaktik təhlil qaydası. Sintaktik təhlil nümunələri.	1	1
24.RNİ. Öyrədici ifadə	2	3
25.Həmcins üzvlər. Həmcins üzvlərdə		
bağlayıcıların işlədilməsi.	1	1
26.Həmcins üzvlərdə durğu işarələrinin işlədilməsi.	2	2
27.Həmcins üzvlərə aid sintaktik təhlil.	1	2
28.Yoxlama imla.	1	1
29.Xitab. Xitabların cümlədə yeri və onlarda durğu		
işarələrinin işlədilməsi.	1	2
30.Dialog və dialoqlarda tire işarəsindən istifadə.	2	2
31.Sintaksis üzrə keçilmişlərin təkrarı.	1	1
32.Sintaksisə aid keçilmişlərin test üsulu ilə yoxlanması.	1	1

IV. FONETİKA

33.Danışiq üzvləri. Danışiq səsləri və onların əmələ gəlməsi.	1	1
34.Danışiq səslərinin növləri: saitlər və samitlər	1	2

35.Sait səslər və onların növləri (qalın və incə, dodaqlanan və dodaqlanmayan, qapalı və açıq saitlər).	3	3
36.Qalın və incə, dodaqlanan və dodaqlanmayan, açıq və qapalı saitlərin qarşılaşdırılması.	1	1
37.Sözlərdə sait səslərin növlərinin müəyyənləşdirilməsinə aid çalışmalar.	1	1
38.Uzun tələffüz olunan saitlər.	1	2
39.Sözdə saitlərin işlənmə yerləri.	1	1
40.Qoşa saitli sözlərin yazılışı və tələffüzü	1	1
41.Qoşa saitli sözlərin yazılışı və tələffüzünə aid çalışmalar.	1	2
42.RNİ. Öyrədici inşa: “Bizim məktəb” (hazırlıq, icra, səhvlər üzərində iş).	3	3
43.Samit səslər və onların növləri.	1	2
44.Samit səslərin növlərinə aid çalışmalar.	1	2
45.Yoxlama imla.	2	2
46.Qoşa samitli sözlərin yazılışı və tələffüzü.	1	2
47.Qoşa samitli sözlərin yazılışı və tələffüzünə aid çalışmalar.	2	2
48.Sonu qoşa samitlə bitən söz köklərinin yazılışı və buna aid çalışmalar.	2	2
49.RNİ. Öyrədici inşa: “Bizim şəhər” (hazırlıq, icra və təhlil).	3	3
50.Sonu q və k ilə bitən sözlərin yazılışı və tələffüzü.	1	2

51.Ahəng qanunu (Qalın saitlərin qalın, incə saitlərin incə saitləri izləməsi).	1	1
52.Dodaq ahəngi, bunun daimi olmaması	1	1
53.Ahəng qanununa tabe olmayan Azərbaycan sözləri. Bəzi alınma sözlərin ahəng qanununa uyğunlaşdırılması	1	1
54.Səs və hərf. Əlifba. Hərflərin adı və ifadə etdiyi səslər.	2	2
55.[K] səsinin yazıda ifadəsi	1	1
56.RNİ. Öyrədici ifadə	2	2
57.Heca. Sözüün sətirdən-sətrə keçirilməsi qaydaları.	1	1
58.Hecalanmada və sətirdən-sətrə keçirilmədə bəzi istisnalar.	1	1
59.Vurgu.	3	3
60.Vurğu qəbul etməyən şəkilçilər.	1	1
61.Yoxlama imla.	2	2

VI SİNİF

Həftədə 5 s. və ya 6 s. il ərzində - 170 s. və ya 204 s.

I YARIMIL

15 həftə. 75 s. və ya 90 s.

I. V SİNİFDƏ KEÇİLMİŞLƏRİN TƏKRARI

1. Cümlə üzvlərinin təkrarı.	1	2
2. Sait və samit səslər, onların növləri.	1	1
3. Qoşa saitli və qoşa samitli sözlərin yazılışı və tələffüzü.	2	2

4. Leksikaya aid keçilmişlərin təkrarı.	1	1
---	---	---

II. QRAMMATİKA. MORFOLOGİYA

5. Qrammatika haqqında ümumi məlumat.	1	1
---------------------------------------	---	---

III. NİTQ HİSSƏLƏRİ

6. Nitq hissələri anlayışı. Nitq hissələri söz qrupları kimi.	1	1
7. Əsas nitq hissələri haqqında (isim, sifət, say).	1	1
8. Əsas nitq hissələri haqqında (əvəzlik, fil, zərf).	1	1
9. Köməkçi nitq hissələri haqqında (qoşma, bağlayıcı).	1	1
10.RNİ. Öyrədici inşa: “Yayda necə istirahət etdim” (hazırlıq, icra və səhvlər üzərində iş).	3	3
11.Köməkçi nitq hissələri (ədat, modal sözlər, nida)	1	2
12.Əsas və köməkçi nitq hissələrinin fərqləndirilməsi.	1	1

IV. İSİM

13.İsim haqqında ümumi məlumat.	1	1
14.İsmin quruluşca növləri haqqında ümumi məlumat.	1	2
15.Düzəltmə isimlər. Adlardan düzələn isimlər.	2	2
16.Adlardan düzələn isimlərə aid çalışmalar.	2	2
17.Feildən düzələn isimlər.	2	2
18.Feildən düzələn isimlərə aid çalışmalar.	2	2
19.RNİ. Öyrədici ifadə.	2	2

20.İsim düzəldən şəkilçilərin yazılışı.	2	3
21.Mürəkkəb isimlər və onların əmələ gəlməsi.	1	2
22.Mürəkkəb isimlərin yazılışı və buna aid çalışmalar.	2	2
23.RNİ. Öyrədici inşa: “Kitab bilik mənbəyidir” (icra və təhlil)	2	2
24.Ümumi və xüsusi isimlər. Ümumi isimlərin məna növləri.	1	2
25.Xüsusi isimlər, onların məna növləri və buna aid çalışmalar.	1	2
26.Yoxlama imla.	2	2
27.Rüb ərzində keçilmişlərin test üsulu ilə yoxlanması.	1	1
28.Mürəkkəb adlar və onların mürəkkəb isimlərdən fərqi.	1	2
29.Mürəkkəb adların növləri, ixtisarı və yazılışı.	2	2
30.Mürəkkəb adlara aid çalışmalar.	1	1
31.Tək, cəm və toplu isimlər.	2	2
32.Cəm şəkilçisi qəbul etməyən isimlər. Xüsusi isimlərin cəmlənməsi və onların yazılışı.	1	2
33.RNİ. Öyrədici ifadə.	1	1
34.İsmin mənsubiyyətə görə dəyişməsi.	1	1
35.İsmin mənsubiyyətə görə dəyişməsinə aid çalışmalar.	1	2
36.Bəzi alınma sözlərin mənsubiyyətə görə dəyişməsi.	1	1
37.İsmin hallanması. Adlıq hal. Onun cümlədə rolu.	1	1
38.İsmin yiyəlik halı və buna aid çalışmalar.	2	3
39.RNİ. Öyrədici inşa: “Doğma şəhərimiz” (hazırlıq, icra və təhlil).	3	3
40.İsmin yönlük halı, onların cümlədə rolu.	1	1

41.İsmin təsirlik halı və onun cümlədə rolu.	1	1
42.İsmin təsirlik halına aid çalışmalar.	1	1
43.İsmin yerlik halı, onun cümlədə rolu.	1	1
44.İsmin çıxışlıq halı və onun cümlədə rolu.	1	1
45.Sonu n və m ilə bitən sözlərin hallanması və buna aid çalışmalar.	2	2
46.Bəzi iki hecalı isimlərdə son saitın düşməsi və buna aid çalışmalar.	2	3
47.İsimlərə aid morfoloji təhlil.	1	2
48. RNİ. Öyrədici inşa: “Hansı peşə daha yaxşıdır?” (hazırlıq, icra və səhvlər üzərində iş).	3	3

V. SİFƏT

49.Sifət haqqında ümumi məlumat. Sifətin mənə növləri (rəng, dad, keyfiyyət, görkəm, həcm və s. bildirən sifətlər)	1	2
50.Yoxlama imla.	2	2
51.Keçilmişlərin təkrarı.	1	1
52.Keçilmişlərin test üsulu ilə yoxlanması.	1	1

VII SİNİF

Həftədə 6 s. və ya 7 s. il ərzində 204 s. və ya 238 s.

I YARIMİL

15 həftə. 90 s. və ya 105 s.

VI SİNİFDƏ KEÇİLMİŞLƏRİN TƏKRARI

1. İsmə aid keçilənlərin təkrarı. Morfoloji təhlil.	1	2
2. Sifətə aid keçilənlərin təkrarı. Morfoloji təhlil.	1	1
3. Say və əvəzlilərə aid keçilmişlərin təkrarı.	1	1
4. Nitq üslublarına aid keçilmişlərin təkrarı.	1	1
5. RNİ. Öyrədici inşa: “Yay istirahətim haqqında təəssüratım”	3	3
6. Feil haqqında ümumi məlumat. Feilin məna növləri.	2	3
7. Feilin quruluşca növləri.	2	2
8. Düzəltmə feillərin əmələ gəlməsi	3	3
9. Mürəkkəb feillərin əmələ gəlməsi	2	3
10. Feilin təsdiq və inkarı. inkar şəkilçisinin (-ma, -mə) sifət və isim düzəldən şəkilçi ilə omonimliyi.	1	1
11.Yoxlama imla.	2	2
12.Təsirli və təsirsiz feillər, onların bir-birinə çevrilməsi.	2	2
13.Feilin qrammatik məna növləri haqqında	2	2
14.Məlum növ.	1	1
15.Məchul növ. Şəxssiz növ	3	3
16.Qayıdış növ.	2	2
17.Qarşılıq və müştərək növ.	3	3
18.RNİ. Öyrədici inşa: “Qəhrəmanlar unudulmur” (hazırlıq, icra və təhlil).	3	3
19.İcbar növ.	3	3

20. İlk baxışda digər növlərə oxşayan məlum növ feillərin fərqləndirilməsi	1	1
21. Feilin qrammatik məna növlərində olan feillərin cümlənin strukturuna təsiri.	1	1
22. Feilin qrammatik məna növlərinə aid morfoloji təhlil.	2	2
23. RNİ. Əməli yazı: Xasiyyətnamə yazmaq.	1	2
24. Feilin təsriflənən və təsriflənməyən formaları.	1	2
25. Feilin zamanları haqqında. Keçmiş zaman. Qrammatik mənası (təsdiq və inkarda).	2	2
26. Feilin indiki zamanı. Qrammatik mənası (təsdiq və inkarda).	1	1
27. Yoxlama imla.	2	2
28. Feilin indiki zamanı. Qrammatik mənası (təsdiq və inkarda).	1	1
29. Feilin gələcək zamanı. Qrammatik mənası (təsdiq və inkar)	1	2
30. Feilin zamanlarına aid qrammatik təhlil.	2	3
31. RNİ. Öyrədici ifadə	2	2
32. Feilin şəkilləri haqqında ümumi məlumat	1	1
33. Feilin əmr şəkli və onların şəxs sonluqları (təsdiq və inkarda şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməsi).	2	2
34. Feilin xəbər şəkli və şəxs sonluqları (təsdiq və inkarda şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməsi)	2	3
35. Feilin arzu şəkli və şəxs sonluqları (təsdiq və inkarda şəxsə kəmiyyətə görə dəyişməsi)	2	2

36. Feilin vacib şəkli və şəxs sonluqları (təsdiq və inkarda şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməsi).	2	2
37. Feilin lazım şəkli və şəxs sonluqları (təsdiq və inkarda şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməsi)	1	1
38. İsə ədatının ixtisar formada feilin xəbər, vacib, lazım şəkilləri ilə işlənməsi	1	1
39. RNI. Öyrədici inşa: “Dostluq qırılmaz zəncirdir” (hazırlıq, icra, təhlil).	3	3
40. Feilin şərt şəkli və şəxs sonluqları (təsdiq və inkarda şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməsi). Feil şəkillərinə aid çalışmalar	1	1
41. Feilə aid keçilənlərin təkrarı.	1	2
42. Feilə aid keçilmişlərin test üsulu ilə yoxlanması.	1	1
43. Feilin təsriflənməyən formaları. Məsdər və onun cümlədə rolu	3	3
44. Feili sifətlər haqqında ümumi məlumat.	1	1
45. Feili sifət şəkilçiləri və onların digər şəkilçilərlə omonimliyi.	3	3
46. Feili sifətlərin feildən düzəlmiş sifətlərdən fərqi.	1	2
47. Feili sifətlərin isim kimi işlənməsi və cümlədə rolu.	2	2
48. RNI. Öyrədici inşa: “Qanlı 20 Yanvar faciəsi” (hazırlıq, icra və təhlil).	3	3
49. Feili bağlamalar haqqında.	1	2
50. Feili bağlama şəkilçiləri.	3	3
51. Feili bağlamalara aid morfoloji təhlil və onların cümlədə rolu.	2	2

VIII SİNİF**Həftədə 5 s. və ya 6 s. il ərzində 170 s. və ya 204 s.****I YARIMİL****15 həftə. 75 s. və ya 90 s.****VI-VII SİNİFLƏRDƏ KEÇİLMİŞLƏRİN TƏKRARI**

1. İsim bəhsinin təkrarı.	1	1
2. İsmın cümlədə rolu	1	1
3. Sifət, say və əvəzliyin təkrarı.	1	1
4. Sifət, say və əvəzliyin cümlədə rolu.	1	1
5. Feilin qrammatik mənə növləri və sadə şəkillərinin təkrarı.	1	1
6. Feilin mürəkkəb şəkilləri və feilin təsriflənməyən formalarının təkrarı.	1	1
7. Sintaksis. Söz birləşməsi.	1	1
8. Söz birləşməsinin quruluşca növləri.	1	1
9. Söz birləşməsi və söz. Söz birləşməsi və cümlə.	1	2
10. Əsas tərəflərinə görə söz birləşmələrinin növləri.		
İsmi birləşmələr və feili birləşmələr.	1	2
11. RNI. Öyrədici inşa: “Ana dilim şirindir” (hazırlıq, icra, təhlil).	3	3
12. İsmi birləşmələr. Birinci növ təyini söz birləşmələri.	1	2
13. Birinci növ təyini söz birləşmələrində asılı tərəflərin		

müxtəlif nitq hissələri ilə ifadəsi.	1	2
14.İkinci növ təyini söz birləşmələri və onların cümlədə rolu.	2	2
15.Üçüncü növ təyini söz birləşmələri və onların cümlədə rolu.	1	1
16.Təyini söz birləşmələrinin cümlədə rolu.	1	1
17.Qeyri-təyini ismi birləşmələr haqqında.	2	2
18.Feili birləşmələr haqqında.	1	2
19.Məsdər birləşməsi və onların cümlədə rolu.	2	2
20.Feili sifət birləşməsi və onların cümlədə rolu.	2	2
21.Feili bağlama birləşməsi və onların cümlədə rolu.	2	2
22.Feili tərkiblər.	1	1
23.RNİ. Öyrədici inşa: “İnsanı əmək ucaldır” (hazırlıq, icra, təhlil).	3	3
24.Sintaktik əlaqələr haqqında ümumi məlumat.	1	1
25.Tabesizlik əlaqəsi, onun həmcins üzvlər, tabesiz mürəkkəb cümlənin tərəfləri arasında olması.	1	1
26.Tabelilik əlaqəsi haqqında. Uzlaşma əlaqəsi.	1	2
27.İkinci və üçüncü növ təyini söz birləşmələrində uzlaşma əlaqəsi.	1	2
28.İdarə əlaqəsi haqqında ümumi məlumat.	1	2
29.İkinci və üçüncü növ ismi və feili birləşmələrdə idarə əlaqəsi.	1	2
30.Yoxlama imla.	2	2
31.Söz birləşmələri və sintaktik əlaqələrə aid çalışmalar	1	1
32.Uzlaşma və idarə əlaqələrinə aid çalışmalar.	1	1
33.Yanaşma əlaqəsi haqqında ümumi məlumat.	1	1

34.Yanaşma əlaqəsində asılı sözün müxtəlif nitq hissələri		
və fəli sifətlə ifadəsinə aid çalışmalar.	1	1
35.Keçilənlərin testlərlə yoxlanması.	1	1
36.Cümlə haqqında ümumi məlumat.	1	1
37.Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri.	1	1
38.Nəqli cümlə. Sintaktik təhlil.	1	1
39.RNİ. Öyrədici inşa: “Odlar yurdu” (hazırlıq, icra və təhlil).	2	3
40.Sual cümləsi və onun əmələgəlmə üsulları.	1	1
41.Bədii sual və onların sual cümlələrindən fərqi.	1	1
42.Əmr cümləsi və sintaktik təhlil.	1	1
43.Nida cümləsi və onun əmələgəlmə üsulları. Bədii nida.	1	1
44.Cümlənin quruluşca növləri.	1	1
45.RNİ. Əməli yazı.	1	2
46.Sadə cümlə. Cümlə üzvləri haqqında ümumi məlumat.	1	1
47.Baş üzvlər cümlənin qrammatik əsası kimi.	1	1
48.Mübtədanın ifadə vasitələri.	1	1
49. O, bu işarə əvəzlilikləri ilə ifadə olunan mübtədalar		
və onlarda vergül.	1	2
50. O, bu ilə ifadə olunan mübtədalardan sonra vergülün		
işlənməsinə aid yoxlama imla.	2	2
51.Xəbər haqqında ümumi məlumat. Xəbərin ifadə vasitələri.	1	1
52.Xəbərin ifadə vasitələrinə aid sintaktik təhlil.	1	1

53. Feil (Feilin müxtəlif növ və şəkilləri ilə ifadə olunan)		
xəbərlər və buna aid sintaktik təhlil.	1	2
54. RNI. Öyrədici inşa: “Doğma Xəzərimi sevirəm”		
(hazırlıq, icra və təhlil).	3	3
55. İsmi xəbərlər və onlara aid sintaktik təhlil.	1	1
56. Xəbərin mübtəda ilə şəxsə və kəmiyyətə görə		
uzlaşıb-uzlaşmaması.	2	2
57. Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri haqqında.	1	2
58. Yoxlama imla.	2	2
59. Keçilmişlərin təkrarı və test üsulu ilə yoxlanması.	1	2

IX SİNİF

Həftədə 4 s. və ya 5 s. il ərzində 136 s. və ya 170 s.

YARIMİL

15 həftə. 60 s. və ya 75 s.

VIII SİNİFDƏ KEÇİLMİŞLƏRİN TƏKRARI

1. İsmi və feili birləşmələrin təkrarı.	1	1
2. Sintaktik əlaqələrin təkrarı.	1	1
3. Cümlə üzvlərinin təkrarı.	1	1
4. Həmcins üzvlərin təkrarı. Sintaktik təhlil.	1	1
5. Cümlənin şəxsə görə növləri.	2	2
6. Cümlənin şəxsə görə növlərinə aid çalışmalar.	1	1

7. Mürəkkəb cümlə haqqında ümumi məlumat.	1	1
8. RNİ.Öyrədici inşa: “Şəhidlər xiyabanı and yerimizdir” (hazırlıq, icra və təhlil)	3	3
9. Mürəkkəb cümlə haqqında.	2	2
10.Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələrin müqayisəsi.	2	3
11.Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələrin fərqləndirilməsinə aid çalışmalar. Cümlə təhlili.	1	2
12.RNİ. Əməli yazı.	1	2

TABESİZ MÜRƏKKƏB CÜMLƏLƏR

13.Tabesiz mürəkkəb cümlələr haqqında ümumi məlumat.	1	1
14.Tabesiz mürəkkəb cümlələrin tərkib hissələrini bağlayan vasitələr.	1	2
15.Bağlayıcısız tabesiz mürəkkəb cümlələr.	2	2
16.Bağlayıcılı tabesiz mürəkkəb cümlələrin tərəfləri arasında işlənən bağlayıcılar və çalışmalar.	2	2
17.RNİ. Yoxlama inşa: “Bir elmi öyrənmək istədikdə sən, Çalış ki, hər şeyi kamil biləsən” (N.Gəncəvi). (hazırlıq, icra, təhlil)	3	3
18.Tabesiz mürəkkəb cümlələrin tərəfləri arasında mənə əlaqələri haqqında.	1	1
19.Zaman əlaqəsi (eynizamanlılıq və ardıcılılıq) və		

buna aid cümlə təhlili.	2	3
20.Səbəb-nəticə əlaqəsi və buna aid çalışmalar.	1	2
21.Qarşılaşdırma əlaqəsi və buna aid çalışmalar.	1	1
22.Aydınlaşdırma əlaqəsi və buna aid çalışmalar.	1	2
23.Bölüşdürmə əlaqəsi və buna aid çalışmalar.	1	2
24.Yoxlama imla.	2	2
25.Keçilmişlərin təkrarı.	1	1
26.Keçilmişlərin test üsulu ilə yoxlanması.	1	1
27.RNİ. Əməli yazı: Akt yazmaq.	1	1
28.Tabesiz mürəkkəb cümlələrin həmcins xəbərlə sadə cümlələrlə müqayisəsi.	1	2
29.Yoxlama imla.	2	2
30.Keçilənlərin təkrarı. Sintaktik təhlil.	2	2
31.Keçilənlərin test yolu ilə yoxlanması.	2	2
32.Tabeli mürəkkəb cümlələrdə baş və budaq cümlələri bağlayan bəzi əvəzliliklər və şəkilçilər haqqında.	1	2
33.Tabeli mürəkkəb cümlələrdə əvəzliyin rolu.	1	2
34.Budaq cümlələrin növləri haqqında ümumi məlumat (cümlə üzvləri ilə müqayisəli şəkildə)	1	2
35.Mübtəda budaq cümləsi və onun əmələgəlmə üsulları.	2	2
36.Mübtəda budaq cümləsinə aid sintaktik təhlil.	1	2
37.RNİ. Yoxlama inşa: “Qüvvət elmdədir, başqa cür heç kəs		

Heç kəsə üstünlük eyləyə bilməz”

(N.Gəncəvi) 3 3

38.Xəbər budaq cümləsi və onların əmələgəlmə üsulları. 2 3

39.Keçilmişlərin təkrarı. 1 2

40.Yoxlama imla. 2 2

41.Keçilmişlərin test üsulu ilə yoxlanması. 1 2

X SİNİF

Həftədə 4 s. və ya 5 s. il ərzində 136 s. və ya 170 s

I YARIMİL

15 həftə 60 s. və ya 75 s.

V-IX SİNİFLƏRDƏ KEÇİLMİŞLƏRİN TƏKRARI

1. Fonetikaya aid keçilmişlərin təkrarı. 2 2

2. Fonetik təhlil. 1 2

3. Morfologiyaya aid keçilmişlərin təkrarı. 2 2

4. Morfoloji təhlil. 1 2

5. Sintaksisə aid keçilmişlərin təkrarı. 2 2

6. Sintaktik təhlil. 1 2

7. V-IX sinifdə keçilmişlərin test üsulu ilə yoxlanması. 1 1

DİL HAQQINDA ÜMUMİ MƏLUMAT

1. Dil nədir? 2 2

2. RNİ. Öyrədici inşa: “Torpaq uğrunda ölən varsa, Vətəndir”	2	3
3. Dilin funksiyaları.	2	2
4. Yazı və onun mərhələləri.	2	3
5. Yoxlama imla.	2	2
6. Dilçilik və onun digər elmlər içərisində yeri.	2	3
7. Dilçiliyin sahələri haqqında ümumi məlumat.	2	3
8. RNİ. Öyrədici inşa: “Qarabağ düşmən tapdağında qalmayacaq (hazırlıq, icra, təhlil).	3	3
9. Azərbaycan dili anlayışı.	2	2
10. Türk dilləri ailəsi. Azərbaycan dilinin türk dilləri ailəsində yeri.	2	3
11. Azərbaycan dilinin morfoloji quruluşu.	2	3
12. Dil və mədəniyyət.	1	2
13. Dil və xalqın tarixi.	1	2
14. Azərbaycan Respublikasının dövlət dili. Son dövrlərdə Azərbaycan dilində baş verən başlıca dəyişikliklər.	2	2
15. Azərbaycan xalqının böyük şəxsiyyətləri ana dili haqqında.	1	1
16. RNİ. Öyrədici inşa: “El bilir ki, sən mənimsən” (S. Vurğun)	2	3

AZƏRBAYCAN DİLİNİN QURULUŞU

1. Fonetika. Səs dil vahidi kimi. Fonem anlayışı.	1	1
2. Azərbaycan dilində vurğu. Heca vurğusunun sözün mənasına təsiri.	2	2
3. İntonasiya. Düzgün ifadəli nitq intonasiyasına		

verilən əsas tələblər.	2	4
4. İntonasiyanın əsas elementləri.	1	2
5. Leksika və frazeologiya. Söz əsas dil vahidi kimi.	1	2
6. Sözün mənaları.	2	3
7. Çoxmənalılıq. Omonim, sinonim və antonim.	2	3
8. Dilin lüğət tərkibində tarixi dəyişikliklər (arxaizmlər və neologizmlər)	1	2
9. Sözün mənşəyi (əsl Azərbaycan sözləri və alınma sözlər)	2	3
10.Yoxlama imla.	2	2
11.Ümumişlək və ümumişlək olmayan sözlər. (dialekt sözləri, terminlər, vulqar sözləri)	2	3
12.Azərbaycan dilinin frazeoloji vahidləri (idiomlar frazeoloji birləşmələr, atalar sözləri və məsəllər, ibarələr)	3	3
13.Sözün tərkibi və söz yaradıcılığı.	2	3
14.I yarımilin yekunu.	1	2

XI SİNİF

Həftədə 5 s. və ya 6 s. il ərzində 170 s. və ya 204 s.

I YARIMİL

15 həftə. 75 s. və ya 90 s.

X SİNİFDƏ KEÇİLMİŞLƏRİN TƏKRARI

1. Dil haqqında ümumi məlumat. Yazı. Dilçiliyin şöbələri.	1	1
---	---	---

2. Türk dilləri ailəsi. Azərbaycan dilinin morfoloji quruluşu.	1	2
3. Dilçilik sistemi. Fonem anlayışı.	1	1
4. Dilin lüğət tərkibində tarixi dəyişikliklər.	1	2
5. Azərbaycan dilində söz yaradıcılığının əsas üsulları.	1	1
6. Nitq mədəniyyəti. Dil, nitq və nitq fəaliyyəti.	1	1
7. Nitq normaları. (Fonetik, leksik və qrammatik)	1	2
8. Mənim dövlət dilim (Dahilər Azərbaycan dili haqqında)	1	1
9. RNI. Öyrədici inşa: “Kitabsız, bir ömrün nə mənası var?” (S. Vurğun) (hazırlıq, icra və təhlil)	3	3

DİLÇİLİK SİSTEMİ

1. İsim. İsimlərin quruluşca növləri, qrammatik və məna xüsusiyyətləri.	2	2
2. Xüsusi isim, söz birləşmələri və mürəkkəb adlar.	2	2
3. İsimlərin mənsubiyyətə görə dəyişməsi və hallanması.	2	3
4. RNI. Öyrədici inşa: “Mənim üçrəngli bayrağım” (hazırlıq, icra və təhlil)	3	3
5. İsimlərin cümlədə rolu. İsmi xəbər şəkilçiləri (Sintaktik təhlil).	2	3
6. Sifət. Sifətlərin məna və quruluşca növləri.	2	2
7. Sifətin dərəcələri və cümlədə rolu (Sintaktik təhlil)	1	2
8. Yoxlama imla.	2	2
9. Say. Sayın quruluşca və mənacə növləri.	2	2

10.Sayların cümlədə rolu (Sintaktik təhlil).	1	2
11.Sayların cümlədə rolu (Sintaktik təhlil).	2	2
12.Əvəzliliklərin cümlədə rolu. (Sintaktik təhlil)	2	3
13.RNİ. Öyrədici inşa: “Çiçəklənən respublikam” (hazırlıq, icra və təhlil)	3	3
14.Feil. Feillərin quruluşca və qrammatik məna növləri.	2	3
15.Feillərin sadə və mürəkkəb şəkilləri.	2	2
16.Zərf və onun quruluşca növləri.	2	2
17.Feillərin təsriflənməyən formaları.	3	2
18.Zərflərin mənacə növləri və cümlədə rolu (Sintaktik təhlil)	2	2
19.RNİ. Öyrədici inşa: “Neftimiz sərvətimizdir” (hazırlıq, icra və təhlil)	3	2
20.Köməkçi nitq hissələri. Qoşma və bağlayıcılar.	2	2
21.Ədat. Modal sözlər. Nida.	2	3
22.Söz birləşmələri. İsmi və feili birləşmələr. (Sintaktik təhlil)	3	2
23.Sintaktik əlaqələr və sadə cümlənin intonasiyaya görə növləri (sintaktik təhlil)	2	2
24.RNİ. Öyrədici inşa: “Azərbaycan şəhərləri” (hazırlıq, icra və təhlil)	2	2
25.Cümlə üzvləri və onların ifadə vasitələri.	2	3
26.Həmcins üzvlər və onlarda şəkilçilərin ixtisarı. Həmcins üzvlərdə bağlayıcı və vergüldən istifadə.	2	2

27.Xıtab. Ara sözləri. Xıtab və ara sözlərdə vergüldən istifadə.	3	3
28.Mürəkkəb cümlə. Tabesiz mürəkkəb cümlələr və onlarda məna əlaqələri.	3	3
29.Yoxlama imla.	2	2
30.Tabeli mürəkkəb cümlələr. (Mübtəda, xəbər, tamamlıq və təyin cümlələri)	3	2
31.Zərflək, şərt və qarşılıq-güzəşt budaq cümlələri.	3	3

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNİN X SİNFİNDƏ ƏDƏBİYYAT FƏNNİNDƏN PROQRAM MATERİALLARININ PLANLAŞDIRILMASI

Oxucularımıza məlumdur ki, jurnalımızın 2004-cü ilə aid 3-cü və 4-cü saylarında V-IX siniflərdə ədəbiyyat fənnindən proqram materiallarının təxmini planlaşdırılması dərc edilmişdir.

Yeni - 2005-2006-cı tədris ilində X sinifdə də ədəbiyyat fənni təzə proqramla keçiləcəkdir. Bu sinif üçün yeni proqram əsasında hazırlanan dərslik (müəllifləri N.Cəfərov, T.Kərimli, Z.Əsgərli, A.Bakıxanovadır) istifadəyə verilmişdir. Bu dərslik yazılarkən X sinfin proqramında müəyyən dəyişiklik edilmişdir. Bu, planlaşdırmada nəzərə alınmışdır.

Müəllimlər onlara təqdim olunan planlaşdırmaya yaradıcı yanaşa bilərlər.

Planlaşdırmanı dosent Soltan HÜSEYNOĞLU hazırlamışdır

X SİNİF

(Cəmi: 102 saat; həftədə 3 saat)

I YARIMİL

44 saat

1. Giriş. Bədii ədəbiyyatın mahiyyəti. Ədəbiyyatşünaslıq. 1s.
2. Şifahi xalq ədəbiyyatının xüsusiyyətləri. Janrları: nəğmələr
mahnılar, bayatılar. 1s.
3. Şifahi ədəbiyyatın janrları: əfsanələr, rəvayətlər, lətifələr_
nağıllar. 1s.
4. Şifahi ədəbiyyatın janrları: atalar sözü və məsəllər,
tapmacalar, xalq tamaşaları və oyunlar. 1s.
5. Aşıq yaradıcılığı. Dastanlar. 1s.
6. Qədim dövr Azərbaycan ədəbiyyatı. Qaynaqları. 1s.
7. Qədim dövrün sonlarında ədəbiyyat. Qətran Təbrizi,
Məhsəti Gəncəvi, Xaqani. 1s.
8. “Dədə Qorqud” eposunun yaranma və təşəkkül tarixi. 1s.
9. “Dədə Qorqud” eposunun ideyası, bədii xüsusiyyətləri. 1s.
10. “Salur Qazanın evinin yağmalanması boyu”nun məzmunu. 1s.
11. “Salur Qazanın evinin yağmalanması boyu”nun məzmunu. 1s.
12. “Salur Qazanın evinin yağmalanması boyu”nun məzmunu. 1s.
13. “Salur Qazanın evinin yağmalanması boyu”nun təhlili.
Boyun ideyası. Qazan xan, Burla xatun surətləri. 1s.

14. “Salur Qazanın evinin yağmalanması boyu”nun təhlili	
Uruz, Qaraca çoban surətləri. Düşmən obrazları.	1s.
15. Nizaminin həyatı.	1s.
16. Nizaminin lirikası.	1s.
17. Nizaminin poema yaradıcılığı.	1s.
18. “İskəndərnamə” poemasının məzmunu.	1s.
19. “İskəndərnamə” poemasının məzmunu.	1s.
20. “İskəndərnamə” poemasının məzmunu.	1s.
21. “İskəndərnamə” poemasının təhlili. İskəndər və	
Nüşabə surətləri.	1s.
22. “İskəndərnamə” poemasının bədii xüsusiyyətləri.	1s.
23. Yoxlama inşa hazırlıq.	1s.
24. Yoxlama inşa.	1s.
25. Orta dövr Azərbaycan ədəbiyyatı. Anadilli poeziyanın	
güclənməsi.	1s.
26. Orta dövr Azərbaycan ədəbiyyatı. Anadilli poeziyanın	
XV-XVI əsrlərdə yüksək inkişaf səviyyəsinə çatması.	1s.
27. Nəsiminin həyatı.	1s.
28. Nəsiminin yaradıcılığı. Sənətkarlığı.	1s.
29. Nəsiminin “Yanıram” qəzəlinin məzmunu.	1s.
30. Nəsiminin “Yanıram” qəzəlinin təhlili, ifadəli oxusu.	1s.
31. Nəsiminin “Mən mülki cahan...” qəzəlinin məzmunu.	1s.

32.Nəsiminin “Mən mülki cahan..” qəzəlinin təhlili.	
ifadəli oxusu.	1s.
33.Xətayinin həyatı.	1s.
34.Xətayinin yaradıcılığı.	1s.
35.Xətayinin “Ayrılır” qəzəlinin məzmunu və təhlili.	1s.
36.Xətayinin “Dəhnamə” məsnəvisinin məzmunu.	1s.
37.Xətayinin “Dəhnamə” məsnəvisinin məzmunu.	1s.
38.Xətayinin “Dəhnamə” məsnəvisinin məzmunu.	1s.
39.Xətayinin “Dəhnamə” məsnəvisinin təhlili.	1s.
40.M.Füzulinin həyatı.	1s.
41.M.Füzulinin yaradıcılığı.	1s.
42.Yoxlama inşa hazırlıq.	1s.
43.Yoxlama inşa.	1s.
44.Qazanılmış biliklərin testlərlə yoxlanılması.	1s.

II YARIMİL

(58 saat)

1. M.Füzulinin “Əql yar olsaydı...” qəzəlinin məzmunu.	1s.
2. M.Füzulinin “Əql yar olsaydı...” qəzəlinin təhlili, ifadəli oxusu.	1s.
3. M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasının məzmunu.	1s.
4. M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasının məzmunu.	1s.
5. M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasının məzmunu.	1s.

6. M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasının təhlili.
Əsərin ideyası, Məcnun və Leyli surətləri. 1s.
7. M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasındakı köməkçi
surətlərin təhlili. Əsərin ideya xüsusiyyətləri. 1s.
8. Yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatı. XVII-XVIII əsrlərdə
şifahi və yazılı ədəbiyyatın sürətli inkişafı. 1s.
9. XVII-XVIII əsrlərdə ədəbiyyatda realist meyllərin güclənməsi. 1s.
- 10.“Koroğlu” eposunun yaranması, ideyası, bədii xüsusiyyətləri. 1s.
- 11.“Keçəl Həməzinin Qıratı qaçırması qolunun məzmunu. 1s.
- 12.“Keçəl Həməzinin Qıratı qaçırması”qolunun məzmunu. 1s.
- 13.“Keçəl Həməzinin Qıratı qaçırması qolunun təhlili.
Koroğlu surəti. Onun dəlilləri. 1s.
- 14.Qadın surətləri. Düşmən obrazları. 1s.
- 15.M.P.Vaqifin həyatı. 1s.
- 16.Vaqifin yaradıcılığı. 1s.
- 17.Vaqifin “Bəri bax” qoşmasının məzmunu və təhlili. 1s.
- 18.Vaqifin “Bax” qəzəlinin məzmunu. 1s.
- 19.Vaqifin “Bax” qəzəlinin təhlili, ifadəli oxusu. 1s.
- 20.Vaqifin “Görmədim” müxəmməsinin məzmunu. 1s.
- 21.Vaqifin “Görmədim” müxəmməsinin məzmunu. 1s.
- 22.Vaqifin “Görmədim” müxəmməsinin təhlili, ifadəli oxusu. 1s.
- 23.XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı. Maarifçilik ideyalarının

yayılması.	1s.
24.XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı. A.Bakıxanov, Mirzə Şəfi Vazeh.	1s.
25.XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı. İsmayıl bəy Qutqaşınlı, Xurşidbanu Natəvan, Nəcəf bəy Vəzirov.	1s.
26.Q.Zakirin həyatı.	1s.
27.Q.Zakirin yaradıcılığı. Sənətkarlığı.	1s.
28.Q.Zakirin “Gəlsin” qoşmasının məzmunu və təhlili.	1s.
29.Q.Zakirin “Xəbər alsan bu vilanın əhvalın” əsrinin məzmunu.	1s.
30.Q.Zakirin “Xəbər alsan bu vilanın əhvalın” əsrinin təhlili, ifadəli oxusu.	1s.
31.Yoxlama inşa hazırlıq.	1s.
32.Yoxlama inşa.	1s.
33.M.F.Axundzadənin həyatı.	1s.
34.M.F.Axundzadənin yaradıcılığı.	1s.
35.M.F.Axundzadənin “Hekayəti-müsyö Jordan...” komediyasının məzmunu.	1s.
36.M.F.Axundzadənin “Hekayəti-müsyö Jordan...” komediyasının məzmunu.	1s.
37.M.F.Axundzadənin “Hekayoti-müsyö Jordan...” komediyasının təhlili. Əsərin ideyası, Dərviş Məstəli şah,	

müsyö Jordan surotləri.	1s.
38.M.F.Axundzadənin “Hekayəti-müsyö Jordan...”	
komediyasının təhlili. Qadın surətləri, Hatəmxan ağa,	
Şahbaz bəy surətləri. Əsərin bədii xüsusiyyətləri.	1s.
39.M.F.Axundzadənin “Aldanmış kəvakib” povestinin məzmunu.	1s.
40.M.F.Axundzadənin “Aldanmış kəvakib” povestinin məzmunu.	1s.
41.M.F.Axundzadənin “Aldanmış kəvakib” povestinin təhlili.	
Əsərin ideyası, Şah Abbas surəti, onun saray adamları.	1s.
42.M.F.Axundzadənin “Aldanmış kəvakib” povestinin təhlili.	
Yusif Sərrac surəti, əsərin bədii xüsusiyyətləri.	1s.
43.S.Ə.Şirvaninin həyatı.	1s.
44.S.Ə.Şirvaninin yaradıcılığı: məhəbbət lirikası,	
ictimai-fəlsəfi lirikası.	1s.
45.S.Ə.Şirvaninin yaradıcılığı: əxlaqi-didaktik əsərləri,	
mənzum hekayələri, satiraları.	1s.
46.S.Ə.Şirvaninin “Necə həmtay tutum hər bütü-zibayə səni”	
qəzəlinin məzmunu.	1s.
47.S.Ə.Şirvaninin “Necə həmtay tutum hər bütü-zibayə səni”	
qəzəlinin məzmunu.	1s.
48.S.Ə.Şirvaninin “Necə həmtay tutum hər bütü-zibayə səni”	
qəzəlinin təhlili, ifadəli oxusu.	1s.
49.Aşıq Ələsgərin həyatı.	1s.

50. Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı. Sənətkarlığı. 1s.
51. Aşıq Ələsgərin “Dağlar” (“Bir ay yarım nobahardan keçəndə”) qoşmasının məzmunu. 1s.
52. Aşıq Ələsgərin “Dağlar” (“Bir ay yarım nobahardan keçəndə”) qoşmasının təhlili, ifadəli oxusu. 1s.
53. Aşıq Ələsgərin “Görmədim” qoşmasının məzmunu, təhlili 1s.
54. Yoxlama inşa hazırlıq. 1s.
55. Yoxlama inşa. 1s.
56. Ədəbiyyat nəzəriyyəsindən biliklərin ümumiləşdirilməsi. 1s.
57. Qazanılmış biliklərin testlərlə yoxlanılması. 1s.
58. Qazanılmış biliklərin testlərlə yoxlanılması. 1s.

Orta məktəb müəllimlərinin bir qismi, təəssüf ki, fənn proqramı ilə planlaşdırmanı eyniləşdirirlər. Bu yanlış baxışın nəticəsidir ki, planlaşdırmalarda verilən inşa mövzuları proqramın tələbi kimi qiymətləndirilir. Bəzən inşa mövzuları müəllimləri təmin etməsə belə, “proqramdan kənara çıxmaq olmaz” fikrini əsas tutaraq başqa mövzuların tətbiqindən imtina edirlər.

Aşağıda X siniflərdə istifadə edilməsi məsləhət bilinən inşa mövzuları verilmişdir. Lakin bu, müəllimlərin yaradıcılığını əllərindən almamalıdır; hər bir müəllim qarşıya qoyduğu məqsəddən, sinfin səviyyəsindən və s. çıxış edərək, inşa mövzusunu müəyyənləşdirməkdə sərbəstdir. Təki o, əsaslandırılmış olsun.

1. “Dədə Qorqud” qədim türklərin həyatını əks etdirən abidədir.
2. “Dədə Qorqud” dastanında Qazan xan surətinin təhlili.
3. “Dədə Qorqud” dastanlarındakı qadın surətlərinin təhlili.

4. Nizaminin “İskəndərnamə” poemasının təhlili.
5. N.Gəncəvinin “İskəndərnamə” poemasında İskəndər surətinin təhlili.
6. Nüşabə Nizaminin sevimli türk qadın qəhrəmanıdır.
7. M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasının təhlili.
8. M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasında Leyli və Məcnun zəmanələrinin ağıllı, mənəvi azadlığa can atan gəncləridir.
9. “Koroğlu” xalqımızın qəhrəmanlıq dastanıdır.
- 10.Koroğlu xalq içindən çıxan igid və haqq aşığıdır.
- 11.“Koroğlu” və “Dədə Qorqud” dastanlarındakı qadın surətlərinin müqayisəli təhlili.
- 12.Q.Zakir satiralarında dövrün eyiblərinin tənqidi.
- 13.M.F.Axundzadənin “Hekayəti-müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah” əsərində avamlığın tənqidi.
- 14.M.F.Axundzadənin “Hekayəti-müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah” əsərindəki Şahbaz bəy yeniliyə, inkişafa can atan gənclərin nümayəndəsi kimi.
- 15.M.F.Axundzadənin “Hekayəti-müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah” əsərindəki qadın surətlərinin təhlili.
- 16.M.F.Axundzadənin “Aldanmış kəvakib” əsərinin təhlili.
- 17.“Aldanmış kəvakib” əsərindəki Yusif Sərrac və Şah Abbas surətlərinin müqayisəli təhlili.

“Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi”, 2005, №3